

С.В. Степаненко, канд. екон. наук, проф.,
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»

ІНСТИТУЦІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА: ОБ'ЄКТ ТА ПРЕДМЕТ НАУКОВОГО ПІЗНАННЯ

На методологічних засадах цивілізаційної парадигми суспільствознавства обґрунтовується місце в системі наукових категорій та приводяться визначення наукового об'єкту та предмету інституціональної економіки.

Ключові слова: *цивілізаційна парадигма, економічна діяльність, науковий об'єкт, науковий предмет, організація, економічні інститути.*

Постановка проблеми. Передумовою подальшого розвитку здобутих наукових результатів інституціональних досліджень ринкової економіки є їх систематизація. В якості засобу приведення їх до спільного знаменника, побудови логічної й цілісної системи знань, формування важливої складової методології досліджень, економічна наука використовує метод обґрунтування наукового об'єкту та предмету пізнання реального об'єкту практики. Спроби визначити науковий об'єкт та предмет інституціональної економіки, сформувані власну методологію наукового аналізу ринкової економіки на основі принципів та підходів неокласичної економічної теорії не принесли бажаних результатів. Більш перспективним є, на нашу думку, їх обґрунтування на засадах цивілізаційної парадигми суспільствознавства.

Місце наукового об'єкту та предмету інституціональної економіки в системі наукових понять та категорій пізнання ринкової економіки обумовлено їх безпосереднім зв'язком з методологічними принципами та підходами до об'єкту пізнання. Об'єкт і предмет покликані реалізувати методологічні підходи та принципи цивілізаційної парадигми суспільствознавства в дослідженні економічної сфери суспільства, стати засобом їх використання при розкритті ринкової економічної системи.

Так, суспільно-економічна формація як парадигма класичної економічної теорії, безпосередньо впливає на визначення її наукового об'єкту та предмету. Ними, як відомо, є матеріальне суспільне виробництво та виробничі відносини. Неокласична економічна теорія значно розширює та конкретизує науковий об'єкт та предмет економічних досліджень. В якості об'єкту розглядається економічна система, що включає в себе не лише матеріальне суспільне виробництво, а й економічні процеси, пов'язані з ним. При визначенні наукового предмету акцент робиться на поведінці економічних індивідів в ринковому середовищі, раціональному характері їх дій, спрямованості на максимізацію корисності та досягненні ринкової рівноваги.

В цивілізаційній парадигмі суспільствознавства більш чітко визначаються методологічні підходи та принципи пізнання суспільних процесів. Підходи спрямовують науковий пошук на встановлення місця та призначення

ПАРАДИГМАЛЬНІ ЗРУШЕННЯ В ЕКОНОМІЧНІЙ ТЕОРІЇ ХХІ СТ.

економічної сфери в середовищі її існування, її розуміння як системи, що входить до більш широких систем. До переліку методологічних підходів цивілізаційної парадигми, як правило, відносять системність, монадність, антропогенез, генезис. Принципи цивілізаційної парадигми передбачають розкриття внутрішніх сутнісних характеристик суспільних об'єктів пізнання. До їх складу відносяться принципи цілісності, суб'єктності, процесності, самоорганізованості. Між підходами та принципами цивілізаційної парадигми суспільствознавства існує тісний зв'язок, який обумовлює зв'язок між науковим об'єктом та предметом інституціональної економіки.

Інституціональний аналіз наукового об'єкту ринкової економіки передбачає урахування особливостей суспільства, складовою якого вона є. Так, перехід суспільств Європейської цивілізації від особистісної до майнової (економічної) залежності призвів до суттєвих змін в його економічній сфері, до нового способу забезпечення зв'язку між виробництвом та споживанням матеріальних благ та послуг. Ним є безбесособистісний (імперсональний) спосіб обміну між економічними суб'єктами, організацію якого став забезпечувати ринок. Як відзначав Д. Норт, розв'язання фундаментальної проблеми економіки в суспільстві особисто незалежних індивідів відбулося внаслідок «...здвигу від персонального до імперсонального обміну» [1, с. 35]. Така фундаментальна зміна в економічній сфері суспільства повинна знайти своє відображення у визначенні наукового об'єкту інституціональної економіки. Не менш важливе значення має також урахування визначень наукового об'єкту, встановлених класичною економічною теорією (матеріальне суспільне виробництво) та неокласичною економічною теорією (економічна система як середовище поведінки суб'єктів).

Основою визначення наукового об'єкту інституціональної економіки є поняття економічної діяльності, в якому поєднується як процеси матеріального виробництва, так і поведінка індивідів в ринковому середовищі. Науковим об'єктом інституціональної економіки є суспільний процес економічної діяльності суб'єктів ринкової економіки, що здійснюється заради досягнення власних та спільних економічних інтересів та забезпечується шляхом організації безособистісного обміну між виробниками та споживачами за допомогою ринкового механізму. Розкриття змісту наукового об'єкту інституціонального пізнання ринкової економіки здійснюється з позиції системності, монадності, антропогенезу та генези розвитку.

Науковий предмет інституціональної економіки передбачає встановлення сутнісних характеристик ринкової економіки, загальна характеристика якої дана у визначенні наукового об'єкту інституціональної економіки. На встановлення змісту наукового предмету вирішальний вплив здійснюють ключові положення, в яких проявляється (реалізується) головний суспільний зв'язок – матеріальна (економічна) залежність особисто незалежних індивідів. До базових положень організації суспільства вільних людей відносяться свобода, рівність, братерство. В економічній сфері суспільства вони виступають у формі приватної власності на ресурси, що забезпечує свободу

МАТЕРІАЛИ ІІІ МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

економічної діяльності; конкуренції як засобу досягнення рівних умов економічної діяльності; ринкових цін, що виступають основою довіри до персонально невідомих партнерів, як прояв братерства. Приватна власність, конкуренція, ринкові ціни є базовими положеннями в проведенні економічної діяльності в умовах ринкової економіки та входять до визначення наукового предмету її інституціонального пізнання.

Обґрунтування наукового предмету інституціональної економіки здійснюється також з урахуванням принципів цивілізаційної парадигми суспільствознавства, до переліку яких входять цілісність, суб'єктність, процесність, самоорганізованість. На основі базових положень суспільства (свободи, рівності, братерства) та названих вище принципів цивілізаційної парадигми відкривається можливість сформулювати науковий предмет інституціональної економіки. Ним є організація суспільного процесу економічної діяльності суб'єктів ринкової економіки, в якому виробництво та споживання матеріальних благ і послуг здійснюється на засадах приватної власності, конкуренції та ринкових цін. Практичним засобом такої організації економічної діяльності суб'єктів виступають ринкові економічні інститути, природа та ключові характеристики яких можуть бути встановлені лише на основі обґрунтованого наукового предмету інституціонального дослідження ринкової економіки.

Список використаної літератури

1. Норт Д. Понимание процесса экономических изменений / пер. с англ.; Гос. ун-т – Высшая школа экономики. М.: Изд.дом Гос. ун-та – Высшая школа экономики,. – 2010. – 256 с.